

K masakru v Andžonou došlo 13. května 2005, když ozbrojené síly uzbeckého ministerstva vnitra a Státní bezpečnostní služby začaly střelit do davu demonstrantů. Odhaduje se, že bylo zabito mezi 187 (oficiální údaj vlády) a 5 tisíci lidmi, přičemž vnější zdroje uvádějí několik stovek mrtvých. Přesný počet obětí je stále neznámý. Říká se, že mnohá z těl obětí byla pohřbena v masových hrobech okamžitě po masakru.

Uzbecká vláda nejdříve tvrdila, že andžonský protest zorganizoval islámské hnutí Uzbeckistán a že demonstranti byli členové Hizb ut-Tahrir al-Islami (islámské strany osvobození). Kritici uzbeckého režimu tvrdí, že používá hrozbu islámského terorismu jako ospravedlnění represivní vlády tvrdé ruky. Rovněž je diskutabilní, zda vojáci stříleli, aby potlačili vězenskou vzpouru či aby zabránili další "barevné" revoluci. Uzbecká vláda nakonec uznala, že hlavní roli v povstání hrály ubohá hospodářská situace země a rozladění lidí. Nátlak Západu, který požadoval mezinárodní vyšetřování incidentu, způsobil zásadní obrát v zahraniční politice Uzbeckistán. Jeho vláda narýdovala uzavení americké letecké základny a posílila vztahy s Čínou a lidovou republikou, Indii a Ruskem, které podpořily její zásah v Andžonou. V důsledku andžonského masakru ze země uprchly stovky lidí do sousedního Kyrgyzstánu.

ZANYL ŽUSUBZAN

Více než 400 uprchlíků z uzbeckého města Andžonou bylo přepraveno z Kyrgyzstánu do Rumunska a nakonec byli usazeni v několika západních zemích. Někteří z nich skončili v České republice.

Česká Lipa má své vlastní problémy

Je horko. V České Lípě, devadesát kilometrů od Prahy, se setkávám s Honzou Koláčkem. Je mu asi třicet a má široká ramena. Vzhledem připomíná spíš zápasníka než zástupce charitativní organizace a svoji dodávku ford řídí po cestě plně vymořil s jistotou. "Spousta Čechů nemá poněti, že obyvatelé někdejšího SSSR nejsou pouze Rusové. A dych řekni pravdu, ani já neumím rozzeznat jednotlivé sovětské národy. Ale co se týče Uzbeků, se kterými pracuju už dva měsíce, ti jsou skvělí. Každé mě setkání s nimi ve mně nechá dojem nějakého vnitřního klidu." Honza má krátké vlasy s odbarvenou spirálou na týlu. "Tančím hip-hop, takhle chodíme všichni," usmívá se sociální pracovník, který strávil nějaký čas s drogově závislými v Holandsku a v Anglii a poté šest let s romskými dětmi.

Honza toudí a dívka na chodníku mu zamává a sklápí oči. "To je Romka, jedna z těch, co jsem se jim věnoval. Oba její rodiče jsou ve vězení. Aspoň, že už neféruje." U samoobsluhy vyvedávám tři Uzbeky, kteří do dodávky nakládají kartony mouky, vajec a limonád. Přidává se k nám Honzova kolegyně Zdenka. "Hraju si s dětmi uprchlíků," říká. Její ruštiny je drsná, se silným přízvukem. "Zdenka je hippie. Mám ji moc rádi," šeptá mi Honza do ucha. Zdenka vypadá

na šedesát let, má krásný úsměv a na ramena jí padají dlouhé červené vlasy. Pokračujeme v jízdě a Honza mi ukazuje romskou čtvrť. Není to zrovna hezký pohled. V České republice žije relativně málo Romů, ale prob- lémy, které vytvářejí, nejsou ani malé, ani jich není málo. Jsou naprosto nepřizpůsobiví. "Tady to je ralský hrad," ukazuje Honza na zříceninu na kopci, kolem kterého projíždíme: "Tankový prapor sovětské armády tady pořádal své cvičení." Nedaleko se nacházela sovětská vojenská základna. "To je důvod, proč tady ralsky mluvící nejsou zrovna oblíbení," dodává Honza.

Jedeme kolem oplotěného pole, kde byly kdysi uranové doly. Většina z nich byla zavřená a nezačala se znovu vztavovat na téměř 30 procent. V tomhle kraji se tedy ocitlo patnáct uprchlíků z Andžonou. Ale proč je usadili právě tady? "Protože je tu levno. Všechno od najmu po potraviny je levné, proto." Honza vzpomíná na nejrůznější humorné historky o svých chráněncích z daleké Střední Asie. "Jednou uviděl starou paní ohnutou pod těžkým batohem a zeptal se mě, jestli by jí třeba nemohl pomoci. Nasměl jsem je od toho odradil. Vysvětlil jsem jim, že by se ta staránka mohla vyděsit a začít volat o pomoc... Taký šlil z dědek. Jednou jsme šli po ulici a potkali mladou paní s kočárkem. Uzbekové okamžitě obklopili kočár a začali vzdychat "to je krásné dítětko!" a podobně. Měla bys vidět tu mladou maminku – byla úplně vyděšená tou tlupou cizinců, kteří se vyrojíli kolem jejího miminka a drmolili nějakou hmatatiku."

Muži doprava, ženy dolava

Po dvaceti minutách cesty z České Lipy vjíždíme do vesnice. Kolem vysokého paneláku se procházejí uprchlíci z celého světa – z Angoly, Čedenska, Gruzie, Iráku. Uprchlíci z Andžonou dostali šesti patro v odděleném křídle. Všechno vypadá čisto, ale dojem levně ubytovny je neod- diskutovatelný – na podlaže limoleum, v každé ložnici gauč a noční stolek. Balkony skřepí okouzující výhled na nedaleké jezero, ale jeho vody jsou radioaktivní, odtáveně uranovými doly. Všechno patřet andžonských uprchlíků jsou příbuzní, mezi nimi jsou tři ženy. Ty příliš nevycháze- jí ven a většinu času tráví ve svých pokojích. Honza je zde částým návštěvníkem, ale i on je viděl jen při několika příle- žitostech. "Nemyslím si, že by tady muži a ženy spolu jedli," usmívá se Honza. "Jednou se mnou přijela kolegyně a jedla s námi. Muži se neodvažovali na ni podívat a kdykoliv se na něco zeptala, odpovídali jako bych se ptal já."

Devětatadaceti letá Kamilja musela opustit nemluvně. Na téměř všechny zanechaly své děti v Uzbekistán. Druhou stranu všechny tu mají své manžely. Všechny si vydělaly nějaké peníze pečemím koláčů a výrobou návratu – krystalového cukru. Páry žijí odděleně od ostatních, jejich část chodby je oddělena kartonovou zástěnou. Má zabránit mužům, aby nás viděli," usmívají se ženy.

"Hvězdy" NSO

uzbeckou kuchyni a tak mě nemuseli dvakrát pobízet kromě toho mě zajímalo, jak se vaří skutečná samsa – masové pirožky. Scházíme do kuchyně na prvním patře, na dveřích stojí nápis v češtině, ruštině a angličtině: Otevřeno od 14 do 20 hodin. Pouze pro ženy a děti. Muži mohou používat kařovar. Nedá se zde pěst, jsou tu pouze dvě mikrovinohradní trouby. Při přípravě samsy ženy vzpomínají na své děti doma. Prakticky vůbec se nezmiňují o krvavých andižonckých událostech, které jsou teď připomínány demonstracemi a protesty po celém světě. Mohly bychom se pokusit dostat naše děti sem, ale bylo by to těžké pro naše rodiče. Kromě toho je nechceme dostat do Chadiča. Její velké oči jsou smutné a vypadá vyčerpaně. „Pochůme a až se situace změní, vrátíme se domů.“ A když se nezmění? „Tak pojedeme domů jako starý a naše děti nás už ani nepoznají.“ říká Nadira, žena s černýma očima a laskavou tváří. „Doufáme, že prezident karimov projeví velikorysost a vyvezte nás k návratu domů,“ pokračuje Kamilja s očima upřenýma na můj zapnutý diktáfon.

Jedna z žen vzpomíná na život v táboře v Rumunsku. „Muži a my jsme žili v oddělených budovách. Bylo tam mnoho svobodných žen. Z úcty k nim s námi muži hovořili jen z důvodu ky. Přicházeli k plotu, povíдали si s námi a zase odešli. Právě gentlemani! Dokonce i budova, kde žili muži. Žádné odpadky, nic bylo čisté, dokonce i budova. Kde žili muži, žádné odpadky, nic. Vojáci OSN pote říkali, že ještě neviděli tak „hodně“ uprchlíky a že nám dávají pět hvězdiček.“ „Takže vy jste pětihvězdičkoví uprchlíci?“ Ženy vybuchnou smíchem: „Přesně tak!“

„Nepijou, nekouří, jen mluví s ruským přízvukem...“ Byli cizincem není snadné, ale uprchlíci z Andižonu se adaptují rychle. Honza říká, že už hovoří obtočně česky, zejména ženy. Muži netrpělivě sňahají práci. „Porád spěchají, touží po tom být znovu soběstačnými,“ vysvětluje Honza. „Jsu imunní vůči sociálním neduhům, jež trápí velkou část imigrantů, kteří tráví roky v ušlechtilých tábořech čekáním na status uprchlíka a kteří si zvyknou žít s almužnou posky- tovanou státem.“

Ostatní utěčenici závidí lidem z Andižonu jejich status. Mají nárok na téměř třikrát víc času v programu na adaptaci cizinců. Navíc žádá ze skupin nemá někoho jako je Honza, kdo by s nimi pracoval, trávil s nimi chvíli vozi Honza lidi z Andižonu k pracovním pohovorům. „Ale už to nebudu dělat moc dlouho,“ upozorňuje mě. „Brzy si budou muset své problémy řešit sami.“ Má trochu strach, že jejich málo izolovaná skupina bude nakonec překážkou na cestě k integraci v zemi, kde můžou zůstat do konce svého života. Na druhou stranu tihle lidé jsou pry rození obchodníci. „Strašně je trápí nečinnost,“ říká Honza. „Ale najít práci není lehké. Jakmile zaměstnavatel zjistí, že jde o lidi z bývalého Svazu, přestává mít zájem.“ Honzovi zrovna zvoní mobil – volají z firmy, která stavi přepychové vily. Honza slušně, ale důsledně vysvětluje, kolik hodin denně jeho chráněnci budou pracovat, zda bude podepsána písemná smlouva, jaký dostanou plat. „Jsu to velmi slušní chlapi, nekouří, protože jsou věřící muslimové. Velmi dobře rozumějí česky, akorát mají trochu ruský přízvuk.“ vysvětluje Honza. Potom se obrací k mužům: „Zítra v sedm ráno na vás budou čekat na obecním

Čeští Andižonci

Stmívá se, usedáme k večeri. Na stole je cukr, domácí chléb, maslo s čokoládou, rozinky. Kamilja a Nivara servírují samsu a plov. Muži jedí ve vedlejší místnosti. Chadiča sedí zdumčivě v křesle, je ve třetím měsíci těhotenství. „Kyrgyzové nám moc pomáhali. Jestli o nás napíšeš, mohli by nám poslat susšené mernuky? Tady pry mernuky nerostou a já mám na ně hroznou chuť! Nebo kurut – kulický susšeného tvarohu...“ Podle lidové pověry žena neporodí dítě, pokud nesní na co má chuť. Po večeri jeden z mužů vzkáže po Kamilje, že Honza je připraven k odjezdu. Kamilja přináší horké vdolky: „To upekli naši muži.“ Honza taky dostává vdolek na cestu a děkuje: „Moje žena bude mít radost.“ Na rozloučenou libám ženy na tvář a na muže jen kývnu. Do města se s námi vrací Zdenka, kterou vyprovází houf snědých dětí. „Tady máte dárek,“ podává mi jedno z nich malovaný papírový košíček.

Honza mi oznamuje, že se domluvil s vedením své křesťanské dobročinné organizace, že na podzim zorganizuje pro utěčenec vylét do přírody. „Přijed taky,“ zve mě. „Samozřejmě přijedu,“ odpovídám. A přemýšlím, jak sehnat susšené mernuky a kurut pro Chadiču.

Předávání certifikátů k integracním bytům

Članek vznikl v květnu 2006. Jména žen byla na jejich žádost změněna. Už v srpnu loňského roku andižonští uprchlíci opustili azylové zařízení ve Stráži pod Ralskem a dostali od města Liberce do pronajmu byty na sídlišti Zelené Údolí.

Více informací na: <http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz/projekty/uzbeci060818.htm>

autorka je redaktorkou Rádia Svobodná Evropa

